

roditi drugega kot propast dobrega okusa, znanja in obvladovanja tvarine ter se more pripetiti le zavedenim in lastnim zmožnostim nezaupajočim posnemalcem. Edino v umetnosti možno in upravičeno geslo je iskrenost. Oživotvorjenje te naloge pa spada gotovo med najplemenitejše, najpomembnejše, pa tudi najtežje težnje umetnostnih prizadevanj vseh resnobnih, svojega vzvišenega poslanstva zavedajočih se tvorcev, katerim so govorniški slogani bili prav malo mar in bojna gesla spričo vsesplošne pomembnosti lastnega dela zoprna. (Konec prih.)

Dva odlomka

Marja Boršnik-Škerlak

ŠKIS

Slonela je ob peči in se omotično pregibala v bokih. On je stal pri mizi, z rokami se je krčevito opiral na naslonjalo in jo motril z nepremičnim, srepim pogledom. Čutila je, da ne bo mogla premagati teh neizprosnih oči. Rahel tok jo je oplazil. V ušesih ji je šumelo, brezčutna roka jo je grabila za grlo. Njegov pogled je bil vedno nasilnejši, ni je več bolel, rezal jo je. V hipu je bliskovito porinil stol proti njej. Bila je napeta ko lok. Toda on je obstal.

Zasmejala se je skoraj brezumno. Vse je omahnilo v njej.

„Čemu ta smeh?!“

„Kaj misliš, da ne vem?“

„Kaj veš?“

„Še malo, pa bi bila ob pamet.“

„Dvomim.“

„Tako čuden je bil tvoj obraz ... Strašen ... znan ... Kdaj sem ga že srečala!“

Ko je še živel oče, so domači vsak večer igrali tarok pozno v noč. Nisem še štela pet let, pa sem že poznala vrednost vsake karte in tudi igri sem že sledila. Živela sem z mamo: usoda njene igre me je bolela, kot bi bila moja lastna. Opazovala sem različne karte. Nekatero sem pustila čisto v nemar, druge spet sem podrobno motrila in čim bolj sem skušala predreti v njih svet, tem bolj se mi je zdel ta svet tajinstven in nerazumljiv. Kaj tiči za tem Mondom — tako močan je, in vendar tako slaboten pred Škisom. In Pagat! Majhen in ubog, pa če mu uspe, kako mogočen postane.

Kadar je mama dobila Pagata, je bila zame ena sama napeta muka. Če je premagal neštete nevarnosti in ostal živ do zadnje poteze, sem zmagoslavno triumfirala; toda ponavadi je prej kje poginil, kajti mama je bila dovolj raztresena, da ni pazila tolikanj na mojega ljubljenca, kot na pogovor s Tetko. Oh, ta Tetka, ko bi vedela, kako hudo mi je za Pagata in za mamo, ki si zna tako malo pomagati! Nikoli mi ni bila Tetkina žlobudravost tako napoti kot pri kartah.

Oče je pri kartah molčal in zahteval molk. Njegov obraz je bil resen in važen, vsaka njegova poteza je bila močna, odločna, kot da mu gre za kožo. Njegov Pagat ni bil bojzljiv tepček, rogajoč se in zmagovit nepridiprav je bil pod zaščito oborožene vojske tarokov, ki so umirali in zmagovali zanj. Njegova roka je udarjala ob mizo kot bomba.

Mami je šla očetova resnost včasih na smeh. Toliko razburjanj za večji ali manjši kupček igralskega denarja! Nisem doumela njenega zatajevanega smeha, videla sem samo očetov grozeči obraz. Njemu je bila vsaka poteza raven korak v življenjskem labirintu. Razumela sem ga. Mama se mi je smilila. Tako majčkена se mi je zdela v svoji naivnosti in neuvidevnosti, kakor otrok, ki trga rožo nad prepadom in se smehlja. Mama živi v tem svetu, ki ga ne razume, in vsa otrok je v njem, midva z očetom pa veva ali vsaj slutiva nekaj mogočnega, strahovitega.

Oče zmaguje. Oblasten postaja. Obraz se mu širi, pot mu v drobnih kapljicah polzi po brazdah širokega čela. Kako sovražim njegovo silovitost! Njegov rdeči igralski denar je že ves prekrit z maminim zelenim, mamin krožnik zeva od praznote. Tudi rumeni in vijoličasti denar ostalih dveh igračev se že meša med zelenega pri vznožju očetovega krožnika, kajti krožnik je prepoln, denar leze čez.

V takih trenutkih včasih nisem več vzdržala. Ponavadi sem tekla v kuhinjo in prinesla ogromno skledo, kamor sem zvrnila očetovo pohlepno bogastvo. Takrat je oče skoraj zmeraj pobesnel, saj je tudi on prav dobro vedel, da mu bo zdaj sreča obrnila hrbet. Pa naj je že odločala višja sila, ki sem jo opozorila na to vnebovpijočo krivico, ali pa razburjenost, kot si je kasneje oče sam to čudno reč razlagal, kot majski sneg se je talila očetova moč; če ni o pravem času vstal in užaljen ali naveličan odšel spat, je celo rdeči denar spolzel iz sklede.

Zgodilo se je nekoč, da je imel oče v svojem listu vse najvišje taroke razen Škisa. Igral je in namenoma klical sebe. V talonu je našel Škisa in napovedal valat. Že pri tretji potezi je padel mamin ubožec Pagat v Škisove krvave roke. Zaječala sem. Škis se mi je rezal kot krvnik. Oblečen je bil v rdečo obleko, ki se je tesno oprijemala njegovih udov od vratu do nog. Telo se je krivenčilo v poskok, roki sta se vijugali kot kači. Ena je držala raven krožnik, na njem je plesal majhen Škis, na las podoben velikemu; druga se je zvijala krog nje. Obraz pa kot peklenska spaka.

Temu nasilju mora biti konec! Tekla sem po skledo.

Tedaj se je zgodilo nekaj nezaslišanega. Oče je zagrabil skledo in jo treščil v zid. Nespametnež, kot da bi mogel s tem pregnati zlo slutnjo! Maščevalo se bo.

Igre je bilo konec, jaz sem pa še vedno trepetala, da so mi šklepetali zobje. Mama me je odnesla v posteljo.

Takrat se je pričelo. Ko sem ležala, je prišel pome — Škis. Rahel tok me je oplazil. V ušesih mi je šumelo, brezčutna roka me je grabila za grlo. Njegov pogled je bil vedno nasilnejši, ni me več bolel, rezal me je. V hipu se mi je

bliskovito približal. Rastel je do stropa. Oči dve bakli, pogled kakor nož. Telo ko kri, ki plameni v vijugah.

Zgrabil me je in me vzdignil v zrak, vso majčkeno, kot onega na karti. Kaj je bil tudi moj obraz tako spačen? Nisem mogla zakričati, grgranje je otrpnilo.

Čedalje manjša sem. Zgorela bom. Kje je kdo, pomagajte! Rešite — — Njegov ogenj se pretaka skozi mene — čutim — ujeta sem v njegovo kri — od vratu do nog — — Iztrgajte me!!

Mama! Kaj ve tak otrok! Oče, oče! Ti si ga imel v oblasti! Zdaj je prišel nadme — Reši me!

Med vrati stoji oče ko prikovan. Steguje roke, ne more do mene. Jaz plešem na Škisovi dlani, moj takt je njegov takt, izvablja ga njegov žgoči pogled — peklenska bolečina, slast — — Le del njega sem še, saj me več ni —

Oče je mislil, da je zgrabil mene, pa je držal v rokah le podolgovat karton — tarok številka dva in dvajset!

Dva meseca sem ležala, skoraj ves čas v vročici. Oče je molče korakal po sobi, mama se mi je v solzah nasmihala. Uboga mama — —“

Pogledala ga je in njegov obraz je bil spet njegov.

„Takrat, praviš, si srečala m e n e ?“

„Takrat, tisto noč si prišel prvič pome. Menda mi je bilo šest ali sedem let. Mislila sem, da so bile tisto le vročične sanje —“

„J a z da sem pote prišel, praviš.“

„N e t i , ki si me zdajle pobožal. Saj vem, da si to ti in čutim, razumem, kje se konča moja roka, kje se prične tvoja; ti, ki živiš v svetu, ki se z mojim nikoli ne zraste. Toda poprej, razumeš, takrat, nenadoma je bil tvoj obraz tako čuden. In tvoj pogled, kot da me bo zdaj prisilil, da vtonem v njem. Kot da mi narekuje takt, da plešem v tvojem ritmu, v enem samem kolobarju s teboj —“

„Hočeš reči, da, če bi vstal tvoj oče in bi te hotel iztrgati —“

Stala sta in molčala. In spet se je kazalec pomikal naprej.

MUCEK

Ugotovili so, da nisem tako nadarjen otrok kot sestra. Ta se je že pred prihodom v prvi razred sama naučila brati. Tetka ji je prinesla kocke s črkami in, ko so ji mimogrede povedali, kaj pomenijo, jih je sama sestavljala v besede, dokler je niso lepega dne zalotili, kako črkuje časopis. Jaz pa sem se prvih črk naučila šele v šoli in knjige se nisem lotila, dokler mi je niso potisnili v roke. Da bi me zgrabilo veselje do branja, mi je kupila mama spise Mišjakovega Julčka, ki so se mi zdeli tako neznansko dolgočasni, da sem jih komaj povohala. Tudi ob zgodbah Krištofa Šmida sem zdehala, čeprav sem jih z velikim potrpljenjem otepala do zadnje črke. Čemu toliko bedastih naukov! Da bi

bili takšni pridni Janezki na svetu, itak nihče ne verjame. — Šele sestra mi je prinesla pravo knjigo: Iz dnevnika malega poredneža. Nisem je še prebrala, že sem jo pričela znova požirati. Ta navihanec je ostal moj ideal vso ljudsko šolo in še v prvem liceju me je navdihnil, da sem knjigo dramtizirala. Bil je torej sprožilec mojih doslej tako prezrtih dramskih poskusov, hkrati pa tudi marsikakšne potegavščine, ki sem jih pričela po vzgledu svojega vzornika ovekovečati v dnevniku.

Ker nisem imela predala s ključavnico, je sestra ta dnevnik neprestano preganjala. Skrivala sem ga med drvni, pod posteljo, v peči, ker pa ni bil nikjer varen, sem ga raztrgala na drobne kosce in jih vrgla v bazen. Ker so tako trdoživo plavali po gladini, sem jih spet polovila, posušila in vrgla v ogenj.

Tolikšne pozornosti pogin tega mojega prvega večjega duhovnega proizvoda vsekakor ni zaslužil, saj šale in potegavščine, ki sem ga ž njimi polnila, niso bile počenega groša vredne. Kako bi se moglo sicer zgoditi, da so mi skoraj povsem spuhtele iz spomina, medtem ko je zgodba o mucku, ki se mi ni zdela omembe vredna, še danes v meni, kot da se ta hip dogaja.

Kadar sem bila sama, sem najrajši plezala po drevesih ali pa jo mahnila „na tuje“. Čepeti v kroni drevesa, tam, kjer se veje že nevarno šibijo, ima svoj poseben čar. Stvari pod seboj opazuješ z drugačne perspektive in, če so ljudje, se ti zde marsikdaj silno smešni; mislijo, da so sami, potem se pa silovito prestrašijo, ko jim nenadoma prileti kaj na nos. Še bolj pa privlačuje pot „na tuje“.

Doma so mislili, da zahajam k otrokom, med katerimi se je igral Ivan, moj „mož“. Da bi šla v hlačah, so mi sicer prepovedali, ko so me prvič zalotili v njih, pač pa sem smela jemati s seboj orjaško očetovo palico. Najljubši so mi bili kraji, kjer nisem srečavala ljudi.

Na odljudnem koncu viadukta so rastle med ščavjem rože, ki jim ne vem imena. Čeprav so širile zoprni vonj, so me na čuden način privlačevale. Sredi puščobne zapuščenosti so s svojo kričavo rožnato barvo izzivalno opozarjale nase, lepe pa se mi niso zdele. Velikokrat sem sedla mednje, da so mi segale skoraj čez rame, in opazovala, kako se vlačijo modrikasta megla. Z meglo vred se je gostila turobnost krog mene in v meni.

V sončnih dneh so bili moji samotni potepi podjetnejši. Med zapuščenim grmičjem, skalovjem in osatom sem si lahko nemoteno predstavljala, da hodim po puščavi, in srce mi je tolklo ob misli na divjaški napad iz zasede. Zmeraj sem nosila s seboj tudi žveplenke in žepni nožiček z različnimi priveski, kajti če se kje izgubim, kot se je Robinzon, hočem biti vsaj boljše opremljena, kot je bil on.

Posebno me je vleklo v gmajno, kjer je tičal med robidovjem rezervoar za naš in za farovški vodovod. Bil je to samotni, divji kraj. Tam zadaj, kamor si nisem več upala, bi utegnili stati porasla skala, ki bi se odprla, če bi ji vrgla čarobno besedo. In še globlje v gošči nemara tajni vhod v podzemlje, skozi kakršnega je uspelo priti Jaromiru v čudežno kraljestvo drobnih lepotic.

V pečevju se je zganilo. Kača! Zagomazelo mi je po hrbtu. Planila sem v robidovje, potem pa vsa opraskana v velikih skokih navzdol proti travnikom.

Od daleč opazim nekaj fantov, ki se gnetejo okrog samotnega drevesa. Ko pridem bliže, spoznam med njimi tudi Ivana. Že ga hočem poklicati, kar obstanem. Dečki so tako zaverovani v svoj posel, da me nihče ne opazi. Neprestano se zaletavajo v mršavega rjavega psa in mu nekaj kriče. Nenadoma opazim, kako se podi nekaj belega na najvišjo vejo. Mačka je! Naj se mrcina pasja le steguje, ne bo je dosegla!

Dečad se nekaj posvetuje. V hipu divje zavriskne. Na mačko se vsuje dež kamenja. Pes gromko zalaja, ves je v preži. Nenadoma skoči mačka v velikem loku na tla in se spusti v dir. Pes za njo. V joku jo uberem proti gruči. Ta me nima zamar. Spredaj teče voda, mačka okleva. Samo za hip, potem koj izgine. Pes za njo. Spustimo se v dir, da vidimo, kaj se godi. Sredi vode plava okrvavljena bela kepa, za njo pa rjava pošast.

„Pomagajte!“ kriknem na ves glas. Fantje se zakrohočejo. „Pomagajte!“ kričim hripavo. Nihče se ne premakne. Peša! Po njej bo!

Planem k vodi, tisti hip pa zgrabi pes mačko za goltanec in jo prične vleči na suho. Voda ga zanaša navzdol med grmičje. Ko se prerinem skozenj, me zazebe. Pes se je zažrl v njen vrat in ga ne spusti. Kričim, mečem kamenje. Leno se odtrga, steče k fantom. Eden ga potreplje po mokrem vratu, drugi nekaj vpijejo. Odhajajo.

Približam se stvarci na tleh. Saj to je čisto droben mucek! Po mokri, zlepljeni dlaki mu curlja kri iz goltanca. Dvignem ga, glava mu pade na trup kot svinec v vrečki. Strese me. V nekaj skokih sem zgoraj. Moram se ozreti. Tedaj se mi zazdi, da truplo leze naprej. Resnično, počasi, trudoma se vleče. V meni vre groza, stud, ogorčenje, sočutje. — Mrazi me, ščemi, duši. S silo se okrenem: res, leze, še zmeraj leze!

Tekla sem, kolikor sem mogla, proti hišam. Na ovinku se je utrgal Ivan in mi zastavil pot. Zarezal se je. Kakšne redke zobe ima, sem pomislila. Od studa nisem našla besede. Ko se mi je hotel nagajivo približati, sem zamahnila s palico, ne vem, ali po njem ali po zraku.

Nikoli več se nisva igrala.

Dogodek v Jozefi

Ferdo Godina

Baraka Jozefa je bila že dolga leta prebivališče delavcev, pocestnih deklet, pijancev in tistih „sumljivih“ ljudi, ki jih je mesto izgnalo. Bila je nagnjena od ceste v jame, kamor je nekoč mestna občina ljubljanska odlagala odpadke.

V eni izmed najlepših lukenj Jozefe je prebivala stara prostitutka Tončka. Pri njej so stanovala vsa tista pocestna dekleta, katera je prinesel veter od vseh